

"Roffleret" o Settanta per duos e desch

Autor(en): **Schorta, Andrea**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **104 (1991)**

PDF erstellt am: **16.05.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-235599>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

«ROFFLERET» o Settanta per duos e desch

dad Andrea Schorta

«Settanta per duos e desch, ha'l dit?»

«Ma schi, bap, sch'eu at di! El ha masürà, ch'eu n'ha pudü vair eir eu. Id eira precis uschè, sül centimeter» ha respus Duri chi avaiva stuvü cuorrer oura pro maister Matias a dumandar la masüra dal vaschè per Roffleret.

Uossa staivani qua tuots duos, il culuoster e seis figl, süsom sunteri. Jon Banura avaiva pozzà badigl e zappun cunter ün clap monumaint grisch cun inscripziun inglesa. Id eira chafuol aint pel december, ün davomezdi fuos-ch e fraid, sco chi'd eira stat plü o main tuot utuon. Il terrain eira dschieut a fier ed – oter co in lous sumbrivaints gnanc'üna brüs-cha d'naiv giò la val intuorn cumün. I ris-chaiva da dar ün Nadal in puolvra.

«Settanta per duos e desch! Scha que nun ais our da las bottas; per ün puogn plain sco Roffleret! Sast bain eir tü, cha nos pover bescher pizzaiv'apaina our da la scossa cur ch'el gniva giò da munt cun sa bescha. Duos Rofflerets vessan piazza in ün simil vaschèun ed amo la Bellina tiers.»

As figürand quaist trio Duri stuvet rier, adonta chi traiva ün sivel impertinent chi faiva schlarmar ils ögls. Intant il bap avaiva trat il meter our da la giglioffa da seis tschop da pon da chatscha ed il splajet tanter duos fossas veglias, üna, vairamaing be üna mezza, cun ün ram da lain schmarschi, da l'otra vart ün tömbel bain intschispà chi paraiva da mai nun avoir vis ne larmas ne fluors.

«I's sto masürar da sur ingiò fossas lungias e cuortas, per cha las cruschs e'ls monumaints stettan in fila, uschigliö fa que üna figüra trid'e sula. Plü mal esa per larg. Prova Tü da plazzar, sco chi cumanda sar Tommaso, üna fossa frais-cha tanter duos veglias! Settanta pel vaschè e var desch per far a la sgüra; qua stoust tagliar per forza tuottas duos fossas e masdar l'ossa. Que là amo pazienza, ma chi sboud'aint da tuottas duos varts, plü chafuol cha tü rivast giò, que nu vezzani. L'uorden da sunteri nu stessani far sainza laschar gnir a pled eir al culuoster. Insomma, i's fa que chi's po. Dieu lodà cha'l terrain ais dschieut, schi almain suravia tegni. – Va via, meis figl,

davo'l clucher e piglia nan ün pêr da quellas assas, cha possa cuvernar quista fossa da schvester, uschigliö daman vains'ün bel schaschin da sgrattar insembel la terra sainza ruinar que miel fluors.»

Intant cha Duri rablaiva nan quellas trais assas, Jon Banura avaiva dat man il zappun ed as sfadiaiva da rumper sü il tschisp dschet e dür sco öss. Ils cuolps müts chi paraivan da chattar resonanza in tuot il sunteri, laschaivan suppuoner üna vetta dschieuta da var üna quarta. Malgrà il zappun bain güzzà, il tschisp daiva nan be tockets pac oter co chastognas, ün schaschin da's disperar. Ma Jon Banura savaiva cha üna jada alvada via la cruosta dschieuta, la lavur progrediss plü spert, e nu cedaiva.

Il figl fichaiva seis puogns chafuol aint illas giglioffas e struschaiva ün schnuogl vi da tschel per as dostar dal fraid. Ma quel briclar suot la pel, chi l'electrisaiva mincha jada cha seis bap chavaiv'üna fossa, quella tscherta sgrischur cur chi gnivan sü quellas chavazzas cun lur foppunas dals ögls vödas, quels nas tagliats gio e quellas gianoschas mez scuzzas chi sfrignivan incunter cur cha'l zappun las alvantaiva, buh! que nun avess el vuglù manchantar neir hoz. Bap avaiva dit üna vouta «L'uman vegn da la terra, as nudrischa da la terra e tuorna a dvantar terra.» Que al paraiva alch, cha be il culuoster possa savair uschè precis. Süls monumaints nun eira que dit ininglur.

Duri s'ha miss a far il gir dal sunteri. El avaiva fat que già tantas jadas. El savaiva ourdadoura üna schurma dad inscripziuns rumantschas e tudais-chas, schi tanteraint perfin talianas. I daiva fossas cul medem vers. Que scrivan giò ün da tschel sainza pensar bler: «Qua reposa in pasch nossa chara inschmanchabla ... » ün pa plü greiv d'incleger: «Qua reposa in il Suprem ... »

Duri as fermaiva adüna darcho pro la fossa d'ün architect. Là sün üna granda platta da marmel alb, bella lada, üna bainreuschida «stele» greca eiran culats aint custabs da plom. «Es ist bestimmt in Gottes Rat, dass man vom Liebsten, das man hat, muss scheiden.» El avaiva nom Giachen Latuor, maister Giachen dschaivani magari, ma sül monumaint staiva Jakob Latuor 1862 – 1907. Duri turnet inavo pro seis bap. Quel avaiva tut giò seis chapè e til pendü sü vi d'ün monumaint in lain, üna tabla da ruver, dschaivani, cun ün tettin. E süll'assa as vezzaiva intaglià ün hom sezzü sün üna tschücha. El charezzaiv'ün chavriölin; el eira stat guardian da chatscha. Sur seis nom, Baltisar Rentsch, eira scrit: «Eu adoz meis ögls vers ils munts, dals quals am vain agüd.» A Duri paraiva quai ün curius dir.

«Tü bap, perche hani quists numbers da fier per mincha fossa?» ha'l dumandà. «Mo que ais ledscha. Aint il register dals morts in chà cumünala

as stoja pudair leger precis, chenüna chi'd ais la fossa da quist e da tschel, insomma da tuot quels chi vegnan sepulits. Perche propi, mah, che voust ch'eu sapcha.»

«Mo schi, e cur cha Tü chavast darcho sü üna fossa, büttast davent il numer o che fast cun tuot? Nu voust savair a chi cha tü hast chavà sü?»

«Naa, id ais meglder ch'eu nu sapcha, e lura vezzast bain, cha l'ossa schmarschischa uschè plan, chi vegnan sü set, desch chavazzas, las ünas amo interas, plü cleras, otras in tocs e manizzas, plü brünas e s-chüras, sco coppas ruottas. Quants noms chi sun its in schmanchanza illas fossas da quist sunteri! Millis e millis! Ingün nu dumanda davo; neir eu nu vögl savair a chi ch'eu fich il zappun aint il cupigliun. – Taidla, meis figl, tü pudessast ir planet a chasa a güdar a mamma. Tü est il vegl. Guarda schi'd ais aua e laina in chadafö. Mamma sarà our in tablà a far sü suogls; va e güd'eir in stalla. Pac cha tü güdast, esa güdà.»

Il mat guardaiva quel mantunet d'ossa ruotta cha'l bap avaiva separà da la terra ouramai dvantada suolva e dschet alura cun vusch quasi trista:

«Tü bap, perche crid'la mamma adüna cur ch'ell'ais suletta? Eir her saira, cur ch'eu sun gni in stalla güst ch'ella eira vi dal mundscher, cridaiv'la e m'ha tramiss dad üsch oura.»

Jon Banura, fin pro la schnuoglia aint illa fossa, s'ha drizzà sü dandet. El ha fichà il prüm seis ögls sül mat dvantà perplex, sco sch'el avess tradi alch ch'ingün nun avess gnü da savair; alura ha'l sbassà l'ögliada eir el.

«Va meis figl, eu nu sa, tant plü grand plaschair varà'la mamma, scha tü güdast.»

El avaiva ingiavinà be subit che chi'd eira il motiv da las larmas da sia Chatrina. Ma cha que avess pudü ir uschè chafuol, para da l'impussibel. Jon Banura nun as laschaiva guera impreschiunar da larmas da femnas. Ma cha davo ot dis la fatschenda nu füss amo paschada, que eira da memma eir per el. Id avaivan gnü alch da chedir. El eira gnü da god cun peis clitschs. Cun trar our'ün tagliöl our da l'aual da Val Verda eir'el sbrüs-chà e dat aint ill'aua fin sur ils ravel. E lapro quista pirantüm! Rivà a chasa ha'l subit vuglù müdar stinvs e qua haja gnü nom ch'el stopcha trar aint quels da l'eivna passada na amo lavats, cha l'oter pêr nu saja ella amo gnüda a disegn da pezzar. Qua til eira sagli la kicra, ed el avaiva dit da que ch'el avess fat meglder da taschair.

Sia Chatrina nun eira uschigliö üna chi travuondaiva tuot sainza dir bau. Ella savaiva da's dostar. Üna chasarina sco ella, üna sco üna furmia, mamma da quatter infants, ün plü frais-ch co tschel, nets ed onests, avaiv'ella eir la franchezza e solidità, chi permettan da's metter cunter a tüert, saja da che vart chi gnir vögli. E lura nimia forza üna pipia, anzi!

Seraina e leida da natüra, savaiv'la scurrantar nüvlam s-chür e pissers. Ella avaiva quella serenità da l'orma chi as santa i'ls mans da Dieu. – Ma quella saira l'avaiv'ella be guardà cun ögls desperats, eira turnad'in chadafö e darcho in stüva cun la tschaina, sainza flippir. El intant s'avaiva remiss aint in seis putschs chods ed invlidet via l'intermezzo.

«Eu sa bain ch'eu sun ün asen; eu sigl sü per mincha bagatella sco ün gial filantà e lura vegnan magari oura plets ch'eu avess stuvü stendschantar dadaint meis daints. Que n'haja da ma nona. Ma üna noscha nu d'eir'la, ella. – Esser esi ün pover muond cun nus. Sainza la lavur da god, cun que miel pauraria nu füssi da gnir tras. Ma ir a god, que voul dir, pustüt cur cha'ls dis sun cuorts, ir da stailas e gnir da stailas. Sgambadas dad uras fin sülla schmerdschaduoira, lura schmerscher in schnuoglias, sramar boscha sfuondrad'aint illa naiv, scorzar, strar e volver da la daman a la saira, üna posetta a mezdi cun duos o trais coppins caffè ed ün pêr boccadas da fraid. I's tschainta intuorn ün föet; ils giuvens amo rebels fan politica e contesteschan in lur möd cunter il cumün, il chantun, cunter tuot. Ils vegls sun rasegnats, da pacs plets, ruojan vi da lur pissers e fastidis privats. Ma lur calma ingiana. Da las jadas voula pac cha'l gosch schloppa e pel solit in ün fos mumaint ed al fos lö. – Mo bain, eu provarà da cumadar la coppa, povra Chatrina, cun tants chindels e tanta chüzza.»

Intant il mantun terra avaiva dat ün ter cresch e la fossa, settanta per duos e desch, anzi ottanta per duos e quindesch, eira bod ottanta centimeters chafuolla.

«Daman, in var duos uras, scha Dieu voul, rivaraja giò sün ün e mez. Pover Roffleret, uoss'ha'l fini da patir eir el.»

Jon Banura implant'il badigl in ün chantun da la fossa, as stenda cun tschera turmantada, maina la rain dal man schnester sur il frunt via e giò per la fatscha tuot in ün'aua. Lura squitscha'l tuots duos mans cun dainta stendüda davo la rain via sco per scurrantar la sdrinera. Laschand schmütschir l'ögliada vi pel sunteri, quella as ficha vi d'ün pêr plets sül monumaint da Geremias Liun, sainza ch'el as rendess vairamaing quint dal text inter.

... e la vit'eterna. – El s'algora: «Eu crai a la resüstanza da la charn ed a la vit'eterna». Que eiran ils ultims plets da la credentscha dal catechissem ch'el per la cunfirmaziun avaiva gnü d'imprender ourdadoura. Quella vouta eiran que be plets vöds. Ma durant üna dunzaina dad ans da culuoster e pizzamort ils plets avaivan survgni ün cuntgnü, eiran dvantats charn ed ossa. «Schi, la vit'eterna, que sto esser. Magister Daniel avaiva dit, cha tuot que chi fa il muond stopcha esser etern, cha materia saja energia ed energia nun as lascha ne s-chaffir ne sdrüer, ch'ella müda

be fuorma, ma as movand in ün immens tschierchel saj'la ün davo l'oter o eir a medem temp tuot, peidra ed aua, erba e charn, tschendra e puolvra, ajer e glüsch. Cha tant inavant tuot saja cler ed evidaint, avaiva dit sar Daniel. Quel schi savaiva d'impreschiunar a nus scholars, dschand cha'l grand misteri da quaist univers d'energia, da materia e da glüsch sajan il spiert e la vita, la vita chi as suottametta la materia a sia vöglia e saja a medem temp colliada inseparablamaing cun quella. Perque as stopcha respettar la vita per qualchosa sonch, eir la vita dal verm. A schi, sar Daniël, quel schi ... »

«Dimena», radschuna Jon Banura, «sto il catechissem, blerun plü vegl co sar Daniel, avair radschun eir el cun dir cha la vita saja eterna. Dependa be in che fuorma! Pels umans as varaja da crajer cha l'orma saja la vita e cha quella existarà, forse in fuorma d'anguels o che sa eu. Quai sarà. Ma la resüstanza da la charn i'l vair sen dal pled ... »

El a'vaiva fixà l'ögliada sül mantun frais-ch avant el, dal qual ün pêr boffas d'terra fina sglischivan giò vers l'ur da la fossa trand cun sai ün artuogl, ün össin d'ün daint uman, forse dal daint chi muossa, ün össin pac oter co ün fav.

«La resüstanza da la charn, il di da la granda alvada dals exercits, il di adessa, il di cha tuottas fossas in ed our d'sunteri avessan da's avrir, per cha'ls morts sieuan al clam da Dieu, a la citaschun avant l'ultim güdisch, quai – i'm displascha – quai nun am va aint. I'm para chi nu fetscha neir dabsögn da crajer ad alch simil. Nu basti da savair cha la charn, la materia, nu possa ir a giperi, uschè pac sco'l spiert? Uschè o uschè eschans i'ls mans da Dieu, pac importa lura in che fuorma. Nus povers pluogls passagers nu rivan mai ad incleger quaistas ultimas chosas. A mai basta da tadlar e da sieuer als uordens da mia conscienza, dals desch cumandamaints e da las ledschas umanas. Provar da far dal bain e da s-chivir al mal cun dits e cun fats, schi, que lessa. Eu plünavant nu vez.»

Id eira bod ura da sain da not. Jon Banura ha tut il badigl e l'ha pozzà sper il zappun sü pel monumaint da l'Inglais. El provet da custabgiar il text, ma que nu'l vulaiva reuschir. Que d'eira stat quel Inglais chi'd eira i a pichas aint illa Paraid da Plavna.

«Perche chi til han sepuli quia, che voust ch'eu sapcha! Eu m'algor amo bain, ööh! Id eira gnü giò da San Murezzan ün ravarenda anglais e bainquant glieud, pustüt alpinists. Ün ha büttà üna rösa sül vaschè e dit ün pêr plets; cha que saj'ün framassun, hani dit. Que d'eira l'an chi'd ais mort meis pover bap. Hai hai. Quist es gnü sepuli vi per la stà e meis bap tard aint per l'utuon. Il datum nu's poja leger, ma eu sa dal sgür. Dal 96 eira que.»

Lura ha'l dit:

«E quel tömbel là, quel füss dimena quel da meis pover bap. Id ais bod da's svarguognar ch'el ais creschü aint uschè. Da monumaints per povra glieud sco nus nun as discuorra. Ma almain duos machöjas o margaritas blauas o ravas d'crap o ün alvetern, fluors, da que chi crescha da sai, öh pardieusant, que nu füss stat da memma. Ün miel, ün miel daplü amur avess el merità eir el, pover straschin ch'el eira.»

Lura in ün dandet Jon Banura sta là sco petrifichà, inabel da's mover, cun ün sentimaint sco sch'ün dischöl al strendschess la gula; las sũjuors fraidas cumparan sün seis frunt fodiglià e grisch.

«Amo duos mortoris ed eu stoss chavar sũ a meis pover bap; anguoscha, que nu suni bun da far. Que sun robas dad ir in schnuoglias, robas da tschel muond. A la fin dals quints sun eir eu ün uman cun ün miel sentimaint, cun ün cour ed ün'orma. Eir per mai daja alch sco ün dret da'm dostar ant co ir a schmerdschas. ...

Na, na, plũ gugent chavar l'aigna fossa co da chavar sũ a meis bap, quel char banadi uman ch'el d'eira, meis bap chi davo 20 ans ch'el posa tuorna adũna in meis sömmis. Na, i dà tantũna tscherts cunfins, que ... »

Il cloc da las tschinch e mezza l'ha fat saglir be dret sũ. El ha tut il chapè giò dal monumaint dal guardasulvaschina ed ais i via vers l'üsch d'baselgia. Quaint eiri s-chür, s-chürischem. El s'ha dat da buonder dad avoir pudũ chavar uschè lõnch. L'üsch dal clucher eira tanter il nuov- e'l deschavel banc. Davo tants ans servezzan da culuoster avess el chattà il dret passagi eir da mezzanot, laschand sglischar il man dret sur las spuondas aint sco sur la claviatura d'ün orgel. La nouvavla spuonda avaiv'ün oter cling. Ma que udiva be il culuoster. Que nu s'avess das-chũ dir ad ingün sainza gnir beffagià da tuot il cumün. Aint il clucher nun as vezzaiva il man avant ils ögls; ma la sua dal sain d'immez aint il chantun da man schnester as chattaiva eir da s-chür. Jon sentiva la stanglantüm e la tristezza chi faivan cha'l sain nun as vulaiva ninar sco dal solit. Ed intant cha'ls clings dal sain rodlaivan our dal clucher e sur ils tets via, quaint Jon tscherchaiv'ũna via per guinchir da la fadia ch'el nun as sentiva abel da portar. Per duonna Chatrina il sain da not ais stat il segn da portar la tschaina sün maisa. Üna brava mailinterr'in painch ün pa plũ grassa co'l solit, perche ch'ella savaiva che cha Jon avaiva prestà. Alura caffè avuonda; el sũjaiva adũna our da las bottas e pativa saidunas. – Cur cha Jon ais entrà in stũva ils infants spettaivan già culs peis suot maisa, ils genituors as tschantettan tanter els e bainbod padellaivani in quaida armonia.

«Nu't gusti, bap?»

«Che? – öh, schi, schi. Id es stupend; ma eu sun memma stanguel, o schi da'm amo ün coppin caffè!» ha'l dit mettand davent il sdun.

Davo tschaina ils infants grands, Duri e Madlaina, s'avaivan zaclinats üna pezzetta, chi chi haja da lavar giò e chi da süjantar.

– Cha Duri haja fat sa part hoz, decidet duonna Chatrina, e pac momaint davo as udiva a Madlaina tambas-chand vaira dadot our in chadafö cun tests e plats. Ils duos pitschens, Menin e Cilgia, s'avaivan intant miss a chantar «Sper l'aua a cler flurettas / Peider eira inclinà. / Las plü bellas violettas / in seis man tgnai'el serrà.»

Els giaivan a scoula pro sar Ginuot, ün magister cul cheu plain chanzunettas e versets. La saira nu relaschaiva'l sia brajada sainza avoir chantà cun ella var duos o trais da quellas chanzuns, cha la glieud as dumandaiva cun stupefacziun: «Chi sa mai ingio ch'el va a tillas pes-char?» La mamma, cun beada ch'ella d'eira in tals momaints, ha fat fin al concert cun ün resolut: «Uschè, meis banadits, it! Id es ura per vus», e get dad üsch oura. La vacha giaiva planet sütta. Las sterlas avaivan gnü lur suogl davo l'aua. I vanzaiva be plü da dar aint al chucal amo brav flinch per chi dett'üna bacharia ün pa ün pa. Turnada sü da stalla, Chatrina es ida sün chambras a dir buna not als pitschens. I's udiva il riöz, cul qual els pajaivan las charezzas da la mamma. Ils grands faivan amo lezchas. Partits eir els, ha'la trat ün clap chanaster ourasuot il tuornapigna, roba lavada, chamischas e chamischölas, ha plajà insembel que chi d'eira amo inter e miss a lö in ün chaschuot da la cumoda. Cumanzand a pezzar stinvs, quaiet etern martuoiri da mammas cun blers infants, ha'la guardà da que schlinch vi e sü per seis hom chi as preparaiva per glimar la sgür da god e dit:

«Jon, scha Tü hast uossa appetit, schi at porti aint quella mailinterr'in painch vanzada. Eu tilla n'ha miss'a chod, ed ün öv in painch suringìò n'haja eir bod fat.»

«Moo», ha'l respus, ed ella, sainza spettar daplü, es ida per davo.

«Tü stoust at sforzar da mangiar inandret; ün sach vöd nu sta in pè e daman hast amo ün greiv di. Piglia! E'l caffè es aint in furnel.»

El ha mangià sainza blera fam, sainza flippir. Ils ögls absaints fixaivan la fnestra chi reflettaiva la scena mütta.

«Que es dad ir in schnuoglias. Eu nu tegn oura plü in quaista maniera. Di ed an ir a god, ir da stailas e gnir da stailas. Star sü, trar aint ils stivals, sunar sain da di, stranglar giò que miel culazchun, ed our'e davent, sgambadas fin aintaviridaintasom chà dal diavel, strar intuorn laina, as struochar a chasa cun stivals dschieuts, airis sco büschens da cement. E tanteraint, sco schi nu bastess, quistas fossas, quistas fossas. Eu sun ün lavuraint da god, eu, e nu sa da'm svolver cun pic e pala. Que am mazza.

Eu vögl sdir giò la culuostria per la fin da gün. Eu nu poss plü; eu sun ourasom.»

El avaiva cumanzà planet e malsgür, ma our da la cumpaschiun cun sai stess eira naschüda la rebellun, il curaschi, e pür ün'ögliada sü per sia duonna, da la quala el avess bain das-chü spettar ün miel incletta, ha trunchà quaist'erupziun desperada.

Duonna Chatrina avaiva sbassà il cheu sur sia pezzand'aint, sco ferida d'ün cuolp inaspettà.

«Schi di almain alch! Be cun larmas nun esa fat. – Schi che manchi darcho? Eu nu poss tantüna na be travuonder e travuonder fin ch'eu schlop.»

«O na, meis char Jon. I nu's schlopp'uschè svelt; fin cha l'uman schloppa vouli da grossas. Cun larmas nun esa fat, na. Ma neir cun dozar la vusch e cun pledatschs. Schi lasch'ir la culuostria, in man da Dieu. Ma nu schmanchar, che cha que voul dir 800 francs l'an da main. Que ais circa que chi voul per la büschmaint'e s-charpas pels infants, schi tendscha. Hast vis che s-charpas cha Duri ha aint? Cun quellas nu fa'l oura l'inviern. Menin es amo memma pitschen per sdratschlar oura il tschop brün da Duri. Per el faraja ün büschmaint our dal mantel da militar cha barba Peider ha regalà. Prova Tü da gnir tras cun 800 francs damain, uossa cha tuot vain plü char. In pacas eivnas saraja Büman. Eu speresch cha'ls infants survegnan roba da chamischas e lana da s-chaina da lur mimas, schabain chi s'insömgian da poppas e pistolas. Duri less ün cudesch da fluors. Quel puob ha ün'arsaja d'imprender, ed i's stu vess promover, schi nu's voul ch'el stopcha avoir üna vouta Tia vita. E Madlaina füss eir scorta be avuonda. Quant'intelligenza chi tschira via aint illas testas da la pouvra glieud! ... E lura ... , e lura daspö trais eivnas saja cha nus spettain famiglia per la mità d'avuost. ... I sarà da drizzar pezs e faschas novas e büstins. E lura nun avarast invlidà neir tü, che ch'üna paglioula cuosta. ... E uossa amo quista!»

Ella s'ha vouta da tschel man tscherchand ün fazöl; lura ais ella statta sü da la sopcha, ha miss la vaschella sül plat da la fnestra d'spaisa ed ais id'oura.

«Quist dimena, e na la cumedgia ch'eu m'ha fat pervi dals peis bletschs, ais il motiv cha Duri vezza a cridar a mamma. Pover guaffen, schi, eir ella. Ed eu, cheu gross, nu bad nüglia.»

Lura ais eir el i oura in chadafö. Per üna lunga pezza nun as udit ne pled ne mez. E cur chi sun cumpars tuots duos darcho sülla sava da l'üsch d'stüva resplendaiva da lur fatschas la serainezza da reconciliaziun tanter dad els e cun lur sort.

«Tü avessast almain pudü dir alch, Chatrina, e na be travuonder e taschair.»

«Ai schi! Tü nun est l'ultim temp güsta dispost per surpraisas. E lura vezzast, meis char gial sulvadi» – ha'la cuntinuà cun ün surrir in seis ögls cregns – «neir eu nu sun amo schloppada cun taschair. Uossa lainsa vaira che chi's po far. Co füss que, scha nus tgnessan la culuostria e surdessan be il chavar las fossas a ... mo forse a Francisc. Quel es cuntaint eir el per mincha rap ch'el po guadagnar daspera. Per la prüma vouta pudessast esser tiers eir tü. Ed il sain da di, quel po sunar minchatant Duri. El es radschunaivel e vezza daplü co que ch'el tradischa. E ferm è'l eir. Il rest faransa insembel. Schi vè uossa. Scha'l Segner lascha nascher üna leivrina, schi lascha'l eir crescer ün'erbina.» ...

* * *

«Quist sunar sain da di nun ha insè plü ingün sen. I'm dess be da buonder, quants chi til dodan, e quants chi stan sü, cur ch'eu schmuaint il sain d'immez. Hoz cha tuot ha ün toc svagliarin e til po metter ün pa sco chi til plascha.»

Marmuognand alch simil, Jon Banura avaiva invüdà la linterna da mal'ora ed eira i da port'oura güst chi vaiva dat la tschinch e mezza. La linterna faiva cha las chammas büttaivan clap sumbrivunas vi e sü per las fatschadas da Buorcha. I paraiva, sco scha l'hom nair vuless cumpagnar al culuoster aint e sü vers sunteri. A da quaists tagnins Jon nu daiva blera bada hoz.

«Il tschinchavel! Sco sch'eu nu vess da dar da la bratsch'avuonda per saduollar a quatter. Per la mità d'avuost. Que voul dir cha da far cun fain Chatrina nu sarà buna. Pel settember ha'l dit il silvicultur cha'l tagl da God S-chür stopcha esser a fin e la laina prunada giò sper il stradun. Cha la firma Schmid SA haja firmà cuntrat per 1200 meters cubics ed ils vöglia resgiar sur inviern. Sch'eu vögl survgnir liber per ir a chatscha, stossi star al püt eir vi per la stà. Chi farà aint nos pêr prats? Pür in talas calamitats as vezza che ch'üna buna chasarina e lapro buna pradera vala. Povra Chatrina; da sgiar fain grass in quaist stadi, gnanca da dir.»

Passand aint da sunteri il gö da las sumbrivas chi giaivan a's zoppand davo monumaints e cruschs via l'adösset ün curius sentimaint da depressiun. Il fastidi cul qual el avaiva bandunà her saira il sunteri l'assaglit darcho.

«Be cha'l Segner vöglia cha que saja l'ultima fossa ch'eu chav, la fossa per Roffleret. In nos cumün vaja da las jadas plü d'ün an fin chi dà darcho

ün funaral. Po far ch'eu nu vegna da guinchir da quist schnuaivel paniamaint. Eu vögl sdir giò la culuostria. Eu nu poss far oter.»

Quaint ha'l miss la linterna sül terz s-chalin da la s-chala d'clucher. Bod avess el invlidà cha hoz d'eira da sunar sain da müerts, il prüm il sain grand var üna minuta e pür lura, davo üna pezzetta il sain d'immez. Sain da müerts clingia adüna trist e sul. Quel mmumm, mumm, mmummmmm bassischem chi accompagna ils clocs dal battagl, ils collia ün cun tschel tras tuot la suna, quel tuna dadour aint da la fnestretta stretta, ma a medem temp cun ün'otra resonanza amo plü sten dal chamin dal clucher giò, sco our d'ün'immensa tromba. Que doda be il culuoster. Che sa quel giò'n comün da la vusch dals sains? E co lessani eir savoir? Co lessani badar, scha'l culuoster tacha si'intera persuna vi da la sua, tira sco ün disperà, strattas chi para cha'l battagl saglia oura il prossem momaint o sch'el cumainza adagio, adagio a far ninar il sain be a la mütta, alura crescendo fin cha'l battagl tocca apaina il cranz dal sain til fa plandscher sco in üna marcha funebra o chantar e güvlar precis sco cha'l culuoster voul. Aa, üna bella sunasoncha, uschè sains d'insembel, dschain per la saira da l'an vegl, que ais sco ün coral, que vain sco nan da tschel muond e va a fuond, chafuol, chafuol. Sorti da la baselgia, Jon Banura s'ha fermà ün momaint dozand l'ögliada sü vers las orbas dal clucher. «Schi, i's doda amo adüna quist mmummmmm misterius. Chi sa quant lönch cha que va, fin cha'l sun dal sain as padima dal tuot, fin ch'el nu prodüa plü gnanca la minima uondina? Uraglias plü finas co mias dodan plü lönch. Forse cha que mai nu finischa propi dal tuot. I dischan cha l'inter univers saja plain uondas, schi, cha tuot saja be uondas, uondas da l'ajer, da l'aua, da la terra, da la glüm ... »

El get sü vers la fossa averta.

«Ils vegls dschaivan ch'üna fossa averta sur not clama bod ad'ün'otra, pustüt schi naiva laint. Tagnins! Eu n'ha stuvü cumanzar her, sch'eu vögl gnir a fin per mezdi. Bella quista, scha'l culuoster vess in man da far murir o laschar viver la glieud.»

El ha dozà la linterna sur la bocca da la foss'aint, per vair schi nu füss sbodà aint inguotta. Id eira tuot in uorden, Dieu lodà. Vairamaing vulaiv'el chavar amo ün toc ant co ir a tour culazchun; ma id eira amo memma s-chür. Dadour sunteri ha'l boffà oura la linterna.

Davo culazchun vaiva'l cuntrià vaira lönch cun güdar a Chatrina in stalla, lura vaiva'l taglià fain amo mez adas-chür, spostà la tretscha per raiver sül toc fain a nizzar üna nouva tassella e tambas-chà robas chi vessan chöntschamaing pudü spettar. Uschè fadia da tuornar a seis dovoirs da pizzamort d'inrar ch'el avaiva gnü.

Sunà ch'el vaiva sain da scoula, s'ha'l laschè giò be lamin, lamin da la vart sura aint illa fossa per chi nu sboud'aint. Lura ha'l splajà il meter. Las masüras eiran in uorden; ma id eira da chavar amo var 60 – 70 centimeters. Ün meter e mez chafuol, que es prescrit. Il zappun penetraiva leivmaing aint illa terra suolva. Dinrar ün crapschè. Però pustüt süsom, là ingio chi gnivan a posar ils peis da la bara, là d'eira ossa ed ossa chi nu glivraiva plü. Que d'eira quel solit mantun, chi chavand gniva clet oura mincha vouta da la terra e miss dapersai per il laschar alura crodar cun ün ramplunöz sainza pietà sül vierchel dal vaschè nouv. Quels chi güdaivan a zuogliar la fossa avaivan qualjadas lur gust vi da quaist rataplan e faivan magari schgnoccas. Jon Banura mai! El ha alvantà oura tant co pussibel il prüm ils öss da la membra, ils öss dals chaluns, ils pozzals, bratscha, ch'el ha miss davant nan a l'ur da la fossa, minchatant, schi nu vulaivan star in balantscha sül badigl, eir be culs mans. L'ossa dal batschigl e las chavazzas (quantas chavazzas!) per part amo interas ed intrattas, grisch-melnas, otras brün – s-chüras, per mera part in tocs, alura tuot tschell'ossa: üna schmurdüm da costas ed öss dal spinal, eir össins da mans e peis, dartuoglia, ün battibuogl, ün masdügl da vegls e giuvens, mas-chels e femnas, scorts e saimpels, richs e povers, ossa da tschients ans, chi sa quants, forse basat dasper bisabiadi, söra e brüt, amis ed inimis, mastrals e murdieus, ün plü macaber e sul co tschel, tuts ourdaglioter sco ün gö da stehens ed adüna darcho schlavazzats in ün chantun. Te, qua staivat, fin cha in var 20 ans vain pro ün nouv chi rimplazza quels chi intant sun its in puolvra e sfrischlas. Jon Banura avaiva la pel düra. El, culs morts eira'l adüsà. El tmaiva plü fich ils vivs co ils morts. – Intant eir il mantun terra creschiva. I battaiva güst las 9, ch'el masüret ün meter e desch. Id eira da star sten landervia per gnir a fin per las desch, l'ura da sunar il sain da la fossa. Jon Banura ha fichà giò plü schllass il zappun ed intivet sün ün toc assa.

«La solita fatschenda! Impè chi pigliessan assas da pin stiglias, scha pussibel lain bross chi schmarschischa svelt, dad ot lingias bastess suraint e suroura, schi para be chi dovran aposta assatschas sco claps d'era, perfin da larsch, be güst che chi tils vain per mans.»

Las paraids dal vaschè eiran schmarschidas plü fich ed il vierchel eira crodà giò dal pais da la terra. Cun ün pêr strattas quaista tocca füt bod schloccada e schlavazzad'oura.

Ün e trenta. Uossa üna posina. Jon s'ha pozzà cunter la vart stretta da la fossa, ha strat nan il tschop e s'ha miss a chargiar la püpa. Ma i füt impussibel da far tschüffer a seis battafö süt oura. I nu's po dir ch'el s'haja rabgiantà; el eira memma pass, quasi apatic.

Giosom la fossa, vers saira eira'l intant rivà al meter e mez, avaiva sbadiglià sü la chavazza e quel miel ossa dal büst e da la bratscha. Uossa as volvet el vers daman. Il sulai eira alvà ed al splenduriya in fatscha. El ha tert giò las süjuors guardand via vers il Piz Mezdi, ha lura miss il badigl davo sai e cumanzà a chavar l'ultim toc cul zappun. Quel as rantet inaspettadamaing. Üna stratta ed ün clap öss da chalun cuccaiv'our da la terra. Jon il tschüffet culs mans per la nusch ed il dozet oura. «Sto cha que deir'üna muntagna d'ün hom» pensa'l. Pür cun il metter sül mantun d'ossa ha'l badà l'insolit da quaist össun. El eira stat ruot ed alura bugli darcho insembel malamaing. I nun eira para stat reuschi da lovar ils duos fragmants cun ruottadüra sün ruottadüra. Ils duos tocs eiran restats ün sper tschel e buglittan insembel in quella dolurusa posizun.

Jon Banura eira gnü sblach per bocc'aint. El ha miss il badigl per travers sur la fossa via, ed as tgnand vi da quel per nu crodar, ha'l fixà amo üna jada que chi al staiva avant ils ögls. Ma i nun eira ingünischem dubi. El staiva aint illa fossa da seis bap. Culs mans avant la fatscha d'eira'l uossa là pozzà sül manch dal badigl. I's vezzaiva be las convulsions da las spadlas, chi malapaina passaivan sü il tschisp dschet, e las stremlidas dal culöz gniervus.

«Che duluors avarà'l gnü da patir, pover vegl, cun sia chamma buglid'insembel in quista maniera! Duos ans s'hal strat intuorn cun quist disgrazchà öss, dschemand sün crotschas e nu chattand pos ne di ne not.» – El s'avaiva ruot chamma cun manar laina our da Vallorgia. Eu m'algord sco schi füss hoz, ch'el avaiva miss suot il chavagl da Franz Stecher per manar oura laina cha la lavina avaiva schlavazzà sün nos prà. Eu vulava ir cun el, ma el s'ha dostà. Cha per chargiar quaistas pêr tschimas nu tuorna quint dad ir in duos, ch'el piglia la triazza, sgür e zappin e maina giò tuot insembel a strüzzi in ün viadi, ha'l dit, cha a las quatter per pavlar saja'l da retuorn, chöntschi e manavel. – Cur ch'el a las tschinch nun eira amo gnü, suni i incunter, aint e sü pel serraduoir. I cumanzaiva a far not. Eu n'ha clamà, – inguotta! n'ha tschüvlà, – ingüna risposta. Eu n'ha schlungunà ils pass, sun curri, m'ha fermà, clamà, taddà. Inguotta, ne tun ne sun. Finalmaing sü suot il bügliet vessi vuglù pac, ch'eu füss i stais e lung sülla via inglatschada. Am ferman per trar ün miel il flà, ün pêr sgraffels sül glatsch ed ün pignöl ruot m'han tradi il lö da la disgrazcha. Il chavagl eira sblizchi giand amunt e crodà sur via giò. Bap sto avair provà da'l rablar in pè, ma la povra bes-cha eira schglischada memm'inavant cun triazza e bap. Eu il chattet pers via dasper üna tschücha, pacs pass suot la via, la triazza be cun ün stadal sur el aint. E la Mora da Stecher, povra bes-cha, quella eira sglischada inavant sün quel erbaduoir brainà fin

giovir e giosom la val. Ella nu varà pati lönch. Pro bap, adonta chi d'eira finigà brav s-chür n'haja vis subit, ch'el s'avaiva ruot chamma. Eu til n'ha struozchà sün via. El eira gnü nan intant e dschemaiva cullas süjuors fraidas sül frunt; el tscherchaiva la Mora da Franz cun ögls desperats, alura discurriv'el darcho in fanzögna. Sto ch'el avaiva pati pac damain da trais uras là giò, malapaina desch pass sur il grip. – Eu n'ha lura schaschinà sü la triazza. Cun agüd da quel toc tretscha ed ün pêr daschs a strözzi n'haja pudü far tagliun e rablar giò a bap fin ün toc sur cumün, fin chi'd ais gnü agüd. Duluors ha'l pati, duluors ... mais e mais a la lunga.»

Ün sgrizchöz da l'üsch sunteri sdruagliet al culuoster our da seis trists algords. Signur Raimondi cun seis mantel nair, chapütscha da plütsch e chanadina gniva cun pass masürats da sunteri aint. Per üna fatta pezza guardet el via vers Piz Mezdi, indorà dal sulai. Sar Tumasch Ramuond eira turnà avant pacs ans d'Italia, ingio ch'el avaiva vendü seis (sco chi para) grands affars per turnar in patria a passantar seis bainmeritats ans da vita privata.

Uossa as scrivaiva'l Tommaso Raimondi, sco avant blers ans eir seis barba, chi eir el avaiva fat furtüna in Umbria. Siand ch'el in radunanza pigliaiva suvent il pled per critichar plütost aspramaing, ma na sainza radschun la 'gestiun oltremodo insufficianta' dals affars publics, al gnittan offertas bainbod diversas caricas. Quella da president dal cussagl da baselgia acceptet el be dalunga, perche qua al paraiva chi fess il plü dabsögn da far uorden, ma eir perche cha que al plaschaiva da tegner il bacher da la soncha tschaina in dis da festa, ün servezzan ch'el prestaiva cun distincziun, dignità ed eleganza. El avaiva eir dalum tut per mans üna revisiun dals statuts e rablà tras sainza opposiziun da nom ün uorden da sunteri, chosa chi al paraiva 'necessariissima' per respet dals defunts, 'stante cha fin ora' il culuoster pudaiva tenor seis maniamaint tambas-char e tschavattar per sunteri intuorn be sco chi til plaschaiva.

Jon Banura s'avaiva sfadià sü ed our da la fossa averta, fichand la bratscha sül manch dal badigl chi staiva amo adüna là per traviers. Signur Raimondi, davo avoir respus al salüd dal culuoster vulet il prüm savair, perche cha la fossa nouva nun haja la distanza prescritta da l'ultima.

«El savarà bain, Jon, ch'eu nu sun dispost da patir negligenzas e surpassamaints da l'uorden da sunteri. La distanza prescritta piglia prüma resguard a la pitschnezza dal sunteri, chi pretenda categoricamaing chi vegna fat economia cul lö disponibel. Ch'El as figüra, inoltre, Jon, che miserabla cumparsa cha que fa, scha las fossas inramadas nun observan tuottas la medema distanza üna da tschella.»

Jon Banura, amo absaint e mez schiranclà, dschet as terdschand giò las

süjuors, ch'el as detta sgür tuotta fadia dad observar las prescripziuns, ma cha in quaist e tants oters cas as trattaiva da plazzar la fossa nouva tanter duos tömbels vegls per nu disturbar memma bod fossas da glieud sepulida avant s-chars 25 ans, cha suvent ils vaschels da talas fossas sajan apaina schmarschits, chi vegna sü da las jadas robas da nu dir e nu crajer, cha malgrà tuotta buna vöglija capita da stuvair tagliar talas fossas da tuottas duos varts, schi chi intiva perfin, cha'l tömbel nu stetta direct sur il vaschè causa cha la fossa eira sbodad'aint durant il funaral.

«Il sunteri, cuntinuet el, cun quaist terrain chalcherais conserva memma lönch l'ossa. Que là amo pazienza. Ma cur chi intiva da stuvair scuvrir cupigliuns cun tretschoulas amo aint illa baretta da not, chotschas da pon da chasa cun aint l'ossa müffa, qua as stopcha lura propi as dumandar, schi nu füss indichà dad ingrandir il sunteri per pudair laschar posar las fossas per var 10 fin 20 ans daplü. Insomma, sar Tommaso, qua dessi amo bainquant da ponderar per ün nouv uorden da sunteri, schi nun as voul ris-char ... »

«El, Jon,» respundet sar Raimondi, «avess gnü occasiun da far valair quaistas chosas in radunanza. I nu sta ad El da gnir davopro cun cussagls e lecziuns. El as ha da tgnair vi da que cha'ls tschantamaints prescrivan e punctum. Ed in plü, quaist mantun d'ossa quia nu vögl eu plü vair davo mezdi pro'l funaral. Id ais da tour resguard als sentimaints ed a la sensibilità da quels chi van davo bara e chi nu voulan esser cunfruntats uschè directamaing cun talas chosas macabras.»

Jon vulaiva responder cha sia lavur nu saja amo a fin e ch'el fin uossa haja adüna zuoglià l'ossa cun terra, ma el nu pudet gnir a pled.

«Ed insomma, i füss amo oter da dir. Per exaimpel quels cranzs marschs vi là i'l chantun davo il clucher. Chatt'El cha que saja ün decoro? E quellas assas marschas? Ch'El vegna via a vaira!»

«Quellas assas sun assas da vaschè malapaina schmarschidas ch'eu n'ha pensà da manar davent ed arder insembel culs cranzs, e ... quellas s-charpas noschas e ... Ma eu stoss dumandar s-chüsa, signur Raimondi! In ün bun quart d'ura stossi sunar il sain da la fossa ed eu nu sun amo a fin dal tuot.»

«Bun, per ora cugnuosch'El mia volontà e scha l'uorden da sunteri vigent nun Al va per corda, schi per la piazza da culuoster daja amo interessents avuonda in cumün.»

Cun que signur Raimondi s'absantet cun ün cuort «adieu». Jon Banura as laschet darcho giò la fossa per gualivar amo il fuond da quella. Amo mai in vita sia nu s'avaiv'el senti uschè a l'abandun sco in quaist mumaint da gramezcha e scuraschamaint. Amo mai nun avaiv'el zuoglià quel

mantun d'ossa cun tanta bandusezza sternind la terra suravi a que ch'ingün oter co el nu das-chaiva gnir a savoir. Alura pigliet el seis tschop giò dal monumaint da l'Inglais, il tret aint mecanicamaing fixand cun ögls vöds ed orbs il chafuol da la fossa. Ün'ögliada sü vers l'ura da clucher l'ha darcho miss in movimaint. El ha portà oura amo trais badigls, duos travuns cuorts per pozzar il vaschè sülla bocca da la fossa. El ha examinà la sua per laschar giò il vaschè. «I füss forse da dir a sar Raimondi cha quella rischa da tschuncher, siand bod marscha.»

Battü chi vaiva las desch ha'l sunà il sain da la fossa. Davo avoir padimà il sain cun quel man fin ch'el avaiva per impedir singuls clocs a la fin (tscherta glieud tadlaivan superstiziusamaing a talas mancanzas; per el però eira que ün bsögn estetic), ha'l tut il banc da bara giò dals crötschs laschats aint il mür visom sunteri e til portà oura avant chasa da Roffleret. Lura ais el i da port'aint a condolar. Il pon da bara, que avaiv'el badà dalum, eira là sün üna sopcha plajà insembel. Seis Duri l'avaiva portà oura ant co ir a scoula. Cun ün cuort «Dieu cufforta» ha'l tut seis chapè ed ais i vers chasa. El ha chattà a sia duonna in chadafö.

«Tü est gnü plü bod a fin co que ch'eu tmaiva. Va aint e metta'T giò üna mezz'uretta giò per banc pigna. Eu fetsch intant aua tevgia per cha Tü possast at lavar e müdar. Sarast stanguel mort, che?»

«Moo, i va. Eu n'ha gnü visitas, ... signur Raimondi. El nun es cuntaint cun mia lavur. El m'ha dat da savurar chi detta amo oters chi fessan gugent da culuoster.»

«Aa, güst uschè stip e sech?»

«Hai.»

«E Tü?»

«Eu n'ha taschü. Eu nu crai ch'el haja il curaschi da'm far quella figüra; öö pardieusant! El nun es sulet aint il cussagl da baselgia. Sar Albert chi sa quant chi resta amo da pajar da nos quint d'butia, ais eir amo qua. Be uschè svelt nun am pigliani que miel guadagn. Uossa be aposta tegni la düra. Eu n'ha reponderà. Da sdir giò la piazza nu discuorri plü. Tü avaivast dal rest radschun her saira. Ottschient francs sun ottschient francs, e vi dal chavar fossas m'adüsaraja cul temp. ... Scha Tü hast ün mielin aua tevgia, schi am lavi güst uossa. Nus giantaran bain ün pa plü bod hoz.»

«Schi, Giachen s'ha offert da gnir a güdar a trar ils sains; ün brav mat. Bun cha Duri ha eir liber davo mezdi. Uschè sarat in trais.»

A l'üna Jon Banura, Giachen Zanet, il puob grand dal vaschin e Duri eiran già in sunteri. Intant cha'l culuoster in talas occasiuns adüna inquiet, tmand chi pudess sbodar aint, tschuncher la sua e samichè oter,

examinaiva ün'ultima jada la fossa, ils puobs eiran its aint il clucher a sunar la sain da plandscher lêd sül bat da l'üna. Trar il sain d'immez in duos, que eira festa. Lura suni ramplunats da las s-chalas clucher sü, perche sains da funaral as sunaiva adüna casü, per chi's possa vair plü bain cur cha maister Matias daiva segn cul chapè da sunar davo finì il pled da bara avant chasa. Per Duri eira que üna sensaziun chi al faiva criblar il sang e vibrar l'ossa fin oura suot las unglas già uras avant. Uschè trar ils sains a distanza d'ün fin duos meters dal battagl, udir uschè daspera quels tuns, quel strasunar chi as porta oura kilometers e kilometers pustüt da terrain dschieut, que pudaiva be el, il figl dal culuoster. Be el da tuot la scoula da Pradaplana avaiva la favur da sentir a gnir la pel giallina, cur cha bap dschaiva «Uossa tira!» cur cha las sùas as tendaivan, cha las sopchas dals sains dschemaivan sco üna chargia d'lains da resgia, fin cha culs prüms clocs l'ajer cumanzaiva a vibrar sco scha las posaunas da Jericho lessan metter in muschna la cità. Ma amo nün eira'l rivà, quel mumaint. Uossa staivan tuots trais pozzats süllas plattas dal balcon da l'orba cun vout dubel e culuonetta inmez, quella chi daiva vers Buorcha, e guardaivan co cha la glieud as ramassaiva avant chasa da Roffleret.

«Paress da dar amo ün discret funaral», ha Jon Banura dit e Giachen ha secundà:

«Hai, hai, ma l'es eir stat ün bun bescher. Tuot til vaiva gugent.»

Uossa vezvani co cha maister Matias cun inchün oter portan nan il banc da bara avant l'üsch chasa, van lura da port'aint e tuornan oura davo paca pezza cul vaschè, il lovan sül banc ed il lian culla tschinta grossa da chüram. Lura mettna il pon da bara cun si'urladüra d'argient suringiò. Que ais il segn cha'l sar ravarenda ais rivà. ...

Id ais ün di da pumpa; il sivel dad her saira s'ha balchà. I's dschess cha'l favuogn vöglija rumper tras, perche minchatant para cha alch silba dal pled dal sar ravarenda penetrescha fin quasü. Jon Banura fixa la plazzetta dal bügl da Buorcha, ingio ch'el spetta il segn per cumanzar a sunar. Uossa vezza'l co ch'ün homet as distacha da la raspada. Maister Matias vain nan vers il bügl cun pass plans e masürats. El alvainta seis chapè nair ed il maina planet ün pêr voutas a guisa dad arch sur seis cho vi e nan, segn da cumanzar a trar ils sains.

«Tü Duri, nu far memma prescha cun Teis sain pitschen; eu n'ha plü hoppas da schmuantar il grond, e Tü, Giachen, nu trar memma da bluord cha'l cranz dal sain nu sfracha sü vers la sopcha dal sain grand, que dess üna vaira stremlida e ris-chess da sfrattamar insembel tuot il plunder; lura bom, bom!»

Que ha'l dit squitschand maliziusamaing ün ögl. Ils sains cumainzan

a ninar, ils battagls sguondan planet, las sopchas scruoschan e dscheman. Già tunan ils prüms clocs dal sain pitschen, ils oters duos sieuan ed uossa clingia la plü bella sunasoncha da tuot la val sur ils tets via, sü per las spuondas ed aint pels valluns. Per quels chi la movaintan è'la üna frantur straminabla accompagnada dad ün profuond schuschuri uondagiant, bod plü majestus, creschaint e guaraint chi para ch'ün saja circundà da las uondas dal sagl dal Nil chi, sco chi dischan, fan gnir suord a quels chi's ris-chan da gnir daspera. Duri as santa ferm e ventüraivel, tschütta minchatant via vers seis bap chi al paja cun ün sguard amuraivel ...

Cagiò intant hani alvantà la bara; i portan be in quatter hoz. Maister Matias cul chapè va avant il vaschè. Ir cul chapè as lascha pel solit ir al meglder ami dal defunt. Ma sch'ingün nu's mouva, cur chi cumainza a sunar, schi quel chi ha fat il vaschè va el. Roffleret eira ün da canderoura, bainschi trat sü in cumün insembel cun sia sour chi giaiva a schurnada sco lavunza a güdar a lavar lana, a far bacharia, a zerclar. Id eiran bainvis tuots duos; i dovraivan tant pac lö. Uossa Annali seguiva al vaschè a bratschas tanter duos vaschinas. Davo il sar ravarenda gnivan amo discretamaing bleras duonnas, chi il prüm s'avaivan chatschadas ün pa. Ingüna nu laiv'esser l'ultima, tmond da stair svesse murir prosmamaing. «Ils ultims saran ils prüms» disch la soncha scrittüra. Homens eiran plüchöntschi pacs. Da perder ün mez di, schi nu s'ha da tour resguards a parantella d'importanza, nu tuorna quint. Ma tantüna da giuondscher manadüra ingün nu s'ha ris-chà. Tanta creanza, Dieu lodà, regna amo in cumün.

Intant il funaral eira arrivà in sunteri. Dad ir tanter las fossas sü per pacas ch'ün portader s'avess inchambuorlà. Id han miss giò il banc dasper la fossa, han alvè e plajà aint il pon da bara e fat loc la tschinta. Duos homens han tut il vaschè pels magnents davant e davo e l'han lovà süllas travettas. Quatter oters han tut in man ils chavazzins da la sua, miss in dobel sur la fossa via. Ils prüms duos han trat oursuot las travettas e'l vaschè in balantscha sülla sua sglischet planin giò aint illa fossa. Uossa hani laschà giò amo trais badigliadas terra, be luot per cha'l vaschè nu tuna.

Casü intant avaivani già rafüdà da trar ils sains, anzi frenaivan laschand sglischar inavo las suas tanter ils mans clos. Uossa Jon Banura as mettet a fermar fichand ün pè cunter il mür. Giachen e Duri han fat il medem, Giachen s'ha perfin ris-chà da büttar la sua sco ün latsch intuorn il battagl, uschè cha seis sain d'immez taschet sco prüm. L'ultim cloc det il sain grand e lura as udiva be plü quella grandiusa ravaschia da bruonz vibrant mmhmm ... mmuumm ... mmmmuuummm ... e'l sgrizchöz dals picuogls e da las sopchas, fin cha'ls sains s'avaivan padimats dal tuot.

«Nossa spranza sta nel Segner, nos agüd e nos s-chüd ais el. Amen. ...
Aviand plaschü al Signur sur vita e mort da clamar pro sai our da quaista
temporalità a ... »

Pled per pled pronunzchà da la yusch ferma e tuottüna sonora dal sar
ravarenda s'alvantaiva sü fin pro'ls sains, e Jon Banura cun ögls serrats ils
udiva illa medema cadenza sco avant vaincheduos ans cagiò al medem
lö. El staiva uossa dret sü davo sia mamma accompagnada da sia sour e
si'anda. In el as cumbattaivan il cour chalchà chi as vulaiva sfogar e'l
sentimaint da muntagnard chi sa cha homens nu cridan, ma stan dret sü
sco ün dschember solitari, chi boffa lura o chi sbischa ...

«Avaivast Tü gugent a Roffleret, bap?» Quaista dumanda innozainta da
seis Duri il manet darcho inavo our dal chafuol da seis sentimaints
conturbats. «Perche?» ha'l dit, lura as terdschand dascus ils ögls: «aha, mo
s'inclegia, que d'eira ün char crastian. Tschà, uossa giainsa giò a zuogliar.
Tü Duri pudessast ir a chasa e dir a mamma cha la dess far da marenda
eir per Giachen.» Cur chi sun rivats sper la fossa, schi'ls portaders avaivan
fingià sfuondrà il mantun d'ossa ed ün bun quai da la terra. Id han güdà
amo ün amen ed alura battand que miel puolvra giò da la büschmainta
suni its eir els.